

NASTAVNICI O SAVLADAVANJU ŠKOLSKIH PREDMETA OD STRANE SLIJEPE DJECE U NEKIM ORGANIZACIJSKIM OBLICIMA NASTAVE U REDOVNOJ OSNOVNOJ ŠKOLI

Pinoza Zorina

i

Tonković Franjo

UDK: 376, 32

Fakultet za defektologiju

Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni rad

S A Ž E T A K

Ovo istraživanje provedeno je s ciljem da se utvrdi mišljenje nastavnika o mogućnosti svladavanja školskih predmeta od strane slijepe djece uključene u redovne razrede redovne osnovne škole uz stručnu pomoć defektologa odnosno u posebne razrede u redovnoj osnovnoj školi. Uzorak su učinile tri grupe nastavnika i to nastavnici osnovnih škola na užem području Zagreba, nastavnici osnovnih škola iz prstena Zajednica općina Zagreb i nastavnici specijalnih osnovnih škola.

Obrada podataka izvršena je diskriminativnom analizom. Dobiveni rezultati pokazuju da u nastavnika prevladava opći negativni stav prema mogućnosti da slijepa djeca s uspjehom svladaju programe iz školskih predmeta.

Položaj centroida u diskriminativnom prostoru govori da su grupe nastavnika homogene kada se radi o svladavanju nastavnog gradiva od strane slijepe djece u posebnom razredu ili grupi unutar redovne osnovne škole. Među grupama nastavnika utvrđene su razlike u mišljenjima o uspješnosti slijepe djece uključene u redovne razrede redovne osnovne škole s time da nastavnici specijalnih osnovnih škola izražavaju povoljno mišljenje o mogućnosti slijepih učenika da svladaju nastavno gradivo u redovnom razredu redovne osnovne škole.

Posljednjih desetljeća u našoj odgojno-obrazovnoj praksi nalazimo niz slučajeva slijepe djece koja se odgajaju i obrazuju u redovnim osnovnim školama. Takva praksa uklapa se u široku društvenu akciju za integraciju djece sa somatopsihičkim oštećenjima u redoviti odgojno-obrazovni sistem. U skladu sa takvom akcijom u narednim godinama može se očekivati porast broja djece oštećena vida koja će poći na nastavu u redovnoj osnovnoj školi. To je bio razlog da se pristupilo znanstvenoj analizi kako dosadašnjeg praktičnog iskustva tako i faktora za koje se može pretpostaviti da utječu na uspješnost odgoja i obrazovanja takve djece u redovitim uvjetima.

Znatan broj faktora bitnih za uspješnost slijepih učenika u redovnoj osnovnoj školi zasigurno se nalazi na strani samih nastavnika. U okviru svog rada oni će se posvetiti prenošenju znanja, te usvajanju navika i vještina od strane slijepih učenika u svome razredu. Na rad nastavnika i njihov angažman nemali utjecaj ima njihovo mišljenje o uključivanju učenika oštećena vida u redovnu osnovnu školu. Iz kompleksne problematike vezane uz stavove nastavnika o integraciji slijepe djece, u ovom radu izvršena je analiza mišljenja tri grupe nastavnika o mogućnostima svladavanja školskih predmeta od strane slijepe djece u redovnoj osnovnoj školi.

Mišljenja nastavnika ispitana su u odnosu na dva organizacijska oblika uključivanja slijepice djece u redovnu osnovnu školu, tj. kada je slijepi učenik u redovnom razredu uz osiguranu stručnu pomoć defektologa odnosno kada je u posebnom razredu ili grupi unutar redovne osnovne škole.

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika od ukupno 1339 nastavnika oba spola sastojao se od tri poduzorka: poduzorak od 721 nastavnika osnovnih škola iz užeg područja grada Zagreba (CENTAR), poduzorak od 426 nastavnika osnovnih škola iz prstena Zajednica općina Zagreb (PERIFERIJA) i poduzorak od 201 nastavnika specijalnih osnovnih škola (SPECIJALNI).

Varijable

Stavovi nastavnika prema mogućnosti slijepih učenika da savladaju nastavno gradivo iz pojedinih školskih predmeta u redovnom razredu uz stručnu pomoć defektologa odnosno u posebnom razredu ili grupi u redovnoj osnovnoj školi ispitani su sa po 13 varijabli — tvrdnji. Svaka varijabla odnosila se na jedan školski predmet (hrvatski ili srpski jezik, kemija, matematika, fizika, biologija, povijest, zemljopis, poznavanje prirode, strani jezik, te likovni, tjelesni, tehnički i glazbeni odgoj). Odgovori su predloženi u obliku Likertove skale od pet stupnjeva, a pri čemu je odgovor 1 značio negativan stav a odgovor 5 pozitivan stav nastavnika prema mogućnosti svladavanja programa nastavnih predmeta od strane slijepih učenika u redovnoj osnovnoj školi.

Obrada podataka ispitivanja

Prikupljeni podaci obrađeni su postupcima parametrijske statistike. Najprije je izvršena normalizacija svake varijable pa su dobivene T-vrijednosti. Na tako uređene varijable primjenjena je kanonička diskriminativna analiza prema programu Cooley-a i Lohnes-a (1971).

Kako nas je zanimalo mišljenje nastavnika o mogućnostima slijepih učenika da svladaju nastavno gradivo u dva organizacijska oblika, tj. kada su uključeni u redovni razred odnosno u posebno odjeljenje ili grupu u redovnoj osnovnoj školi, to su izvršene dvije analize u dvodimenzionalnom diskriminativnom prostoru. Cilj je bio da se izoliraju ortogonalne funkcije koje maksimalno razlikuju spomenuta tri poduzorka ispitanika međusobno.

Značajnost izoliranih diskriminacijskih funkcija testirana je Bartlettovim hi-kvadrat testom.

Rezultati i diskusija

Pregledom numeričkih vrijednosti u tablici 1 vidljivo je da samo jedna diskriminativna funkcija značajno razlikuje tri grupe nastavnika u diskriminativnom prostoru, iako ta razlika nije velika. Ta diskriminativna funkcija predstavlja opći stav svih nastavnika prema mogućnosti svladavanja nastavnih predmeta od strane slijepih učenika u redovnom razredu redovne osnovne škole uz stručnu pomoć defektologa. Ta funkcija kao što je prikazano u tablici 2, ima negativan smjer što govori da u nastavnika prevladava opći negativan stav prema uspješnosti učenika s obzirom na

Tablica 1

Značajnost diskriminativnih funkcija

A. Slijepi učenik u redovnom razredu osnovne škole
uz stručnu pomoć defektologa

odstr. korijen	C	C ²	X ²	df	Q	% traga od D	% traga od R
0	.213	.045	17	26	.0000	80.01	56.781
1	.108	.012	16	12	.2066	19.09	3.712

Odstupanje varijanci (H₁) F = 1.888 Q = .0000
Udaljenost centroida (H₂) F = 3.00 Q = .0000

B. Slijepi učenik u posebnom razredu u redovnoj osnovnoj školi

odstr. korijen	C	C ²	X ²	df	Q	% traga od D	% traga od R
0	.117	.014	33	26	.1649	55.98	1.297
1	.104	.011	14	12	.2696	44.02	13.972

Odstupanje varijanci (H₁) F = 4.193 Q = .0000
Udaljenost centroida (H₂) F = 1.27 Q = .1649

Tablica 2

Diskriminativne funkcije

	Redovni razred		Posebni razred	
	I	II	I	II
1. hrvatski ili srpski jezik	— .885	.193	— .146	.298
2. kemija	— .844	.004	— .047	.313
3. matematika	— .808	— .084	— .112	.439
4. fizika	— .791	.011	— .047	.384
5. biologija	— .765	— .170	— .010	.360
6. povijest	— .762	.181	.000	.546
7. zemljopis	— .762	— .036	.197	.400
8. likovni odgoj	— .749	— .459	.047	.393
9. poznavanje prirode	— .736	— .142	.080	.343
10. strani jezik	— .708	.236	— .233	.328
11. tjelesni odgoj	— .657	— .129	.120	.117
12. tehnički odgoj	— .657	— .259	.077	.283
13. glazbeni odgoj	— .628	.073	.090	.478

Tablica 3

Centroidi grupa

	Redovni razred		Posebni razred	
	I	II	I	II
Centar	.146	—,069	.094	.051
Periferija	—,020	.158	—,168	.031
Specijalna	—,474	—,090	.023	—,247

Drugi znanstveni skup Fakulteta za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

svladavanje programa nastavnih predmeta. Strukturu te diskriminacijske funkcije određuju negativna mišljenja nastavnika o uspješnosti tih učenika u svih trinaest nastavnih predmeta. Posebno se svojom visinom ističu koeficijenti korelacije koji se odnose na uspješnost učenika oštećena vida u svladavanju nastavnog gradiva iz hrvatskog ili srpskog jezika, kemije, matematike i fizike.

Čini se da redosljed nastavnih predmeta u toj funkciji odražava opće usvojenu vrijednosnu ljestvicu predmeta osnovne škole u svijesti nastavnika. U njoj predmeti kao materinji jezik, matematika, kemija i fizika zauzimaju čelna mjesta dok odgojna područja kao likovni, tjelesni, tehnički i glazbeni odgoj zauzimaju posljednja mjesta na takvoj ljestvici. Takvo objašnjenje izgleda realno tim više što u tjelesnom odgoju radi uspješnog izvršenja različitih motoričkih zadataka vizualna kontrola pokreta je od velikog značaja. Takva kontrola je također važna u usvajanju vještina u tehničkom odgoju.

Položaj centroida (tablica 3) u diskriminativnom prostoru pokazuje da

je grupa nastavnika specijalnih osnovnih škola udaljena od dviju grupa nastavnika redovnih osnovnih škola kada se radi o stavu prema svladavanju nastavnog gradiva od strane slijepe djece u redovnom razredu redovne osnovne škole uz stručnu pomoć defektologa. U odnosu na svladavanje nastavnog gradiva u posebnom razredu ili grupi u redovnoj osnovnoj školi mišljenja tri grupe nastavnika su homogena. Pokazalo se da prema uspješnosti slijepe djece u redovnom razredu redovne osnovne škole nastavnici redovnih škola zauzimaju neutralan stav, dok nastavnici specijalnih osnovnih škola izražavaju povoljno mišljenje o mogućnostima slijepih učenika da svladaju nastavno gradivo u redovnoj osnovnoj školi. Podjeljenost grupa nastavnika prema ispitivanom problemu mogla bi se objasniti s nekoliko razloga. Prije svega nastavnici redovnih osnovnih škola su svoj stav vjerovatno temeljili na svom dosadašnjem iskustvu i načinu rada u nastavi. Nadalje oni su također imali na umu količinu nastavne materije iz materinjeg jezika, koju učenici svladavaju samostalno iz udžbenika i čitanjem

zadane literature, a možda i neznaju da to znanje slijepi učenici mogu stjecati iz udžbenika tiskanih na brajevom pismu. Po svoj prilici oni su imali u vidu da se nastava kemije bazira na nizu pokusa, tok i efekti kojih se većinom slijede vizualnim putem, a tome se pridružuje složena notacija kojom se kemijski procesi obilježavaju i prate. Isto tako realizacija nastavnog programa iz matematike zasniva se na primanju putem vizualnog kanala, a i u tu je prisutan složen sistem označavanja pojedinih veličina a osobito predočivanje odnosa u geometriji. I u nastavi fizike zastupljeni su pokusi te označavanje procesa formulama. Tome se pridružilo i nepoznavanje osobina i sposobnosti učenika oštećenog vida, kao i postupaka i sredstava s pomoću kojih se može prevladati nedostatak vida u procesu nastave.

S druge strane nastavnici specijalnih osnovnih škola svoje su mišljenje bazirali na spoznajama o karakteristi-

kama osoba s oštećenim vidom stečenim tokom studija, kao i metodama, postupcima i sredstvima, koja su primjenjivali u svom dosadašnjem radu. To je uvjetovalo da oni s više povjerenja gledaju na mogućnosti slijepih učenika u svladavanju nastavnog programa u redovnom razredu redovne osnovne škole uz pomoć defektologa.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da bi radi postizavanja uspješne integracije slijepih učenika u redoviti odgojno-obrazovni sistem bilo nužno da redovni nastavnici dobiju neophodne defektološke odnosno-specijalno-pedagoške pouke o radu sa sljepom djecom u redovnoj osnovnoj školi. Uvođenjem takvih inovacija u redovne osnovne škole nesumljive koristi osim slijepih učenika mogu imati i učenici neoštećena vida. To će pridonijeti stvaranju pogodne klime za prihvatanje djece s oštećenim vidom u redovne razrede osnovne škole.

LITERATURA

1. Cooley, W. W., Lohnes, P. R.: *Multivariate data analysis*, John Wiley, New York, 1971.

TEACHERS ON BLIND PUPILS' MASTERING OF SUBJECTS THROUGH
DIFFERENT ORGANIZATIONAL FORMS IN REGULAR ELEMENTARY
SCHOOL

S u m m a r y

The purpose of this study was to determine teachers' opinions on blind pupils' abilities to master different school subjects when these pupils attend regular classes in regular elementary schools and have the help of a special educator, and when they attend special classes in regular elementary schools, respectively. The sample of subjects consisted of three groups of teachers i.e., of a group of regular elementary school teachers from the city of Zagreb, of a group of regular school teachers from the larger area of Zagreb, and of a group of special elementary school teachers. Discriminant function analysis was performed on the data obtained, and the results showed that a general negative attitude towards blind pupils' abilities to master successfully programs of different school subjects prevails in all teachers tested. The positions of centroids in regard to discriminant function indicate that the groups of teachers are homogenous in their opinions on blind pupils' abilities to master different subject when such pupils attend special classes, or make a group in regular elementary school. However, there are differences in teachers' opinions on blind pupils' success in regular classes of regular elementary schools. Special elementary school teachers express more favourable opinions on blind pupils' abilities to master different subjects in regular classes of regular elementary schools than the other two groups of teachers.